

H. 1292/M. 1875-76 TARİHLİ TAŞ BASKI BİR MEYVELER MÜNAZARASI: AHMED HAYRET-İ DAĞİSTÂNÎ'NİN FEVÂKİHÜ'L-KULÛB'U

Fatih ÜLKEN*

ÖZ

Zıt varlıklar ya da kavramlardan her birinin diğerine karşı kendi üstünlüğünü bir takım iddia, örnek ve delillerle ispatlamaya çalışması şeklinde tanımlanabilecek edebî münazara, Sümer, Akad, Mısır, Arami, Süryani, Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında sıklıkla görülen bir türdür. Geçmiş çok eski olan bu türün Türk edebiyatındaki en özgün ve en dikkat çekici örnekleri arasında meyvelerin teşhis ve intak sanatları yardımıyla birbirlerine karşı üstünlüklerini iddia ve ispat etmeye çalıştıkları meyve münazaraları da yer alır. Bu yazının konusunu teşkil eden 1875-76 tarihli taş baskı Fevâkihü'l-Kulûb adlı eser de böyle bir münazaradır. Âşık tarzı destan türünün on dokuzuncu yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olan Ahmed Hayret-i Dağıstânî tarafından mef'ûlü mef'âilün fe'ülün kalıbıyla ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış olan Fevâkihü'l-Kulûb; erik, çilek, kiraz, vişne, şeftali, kayısı, elma, armut, ayva, nar, narenc, turunç, portakal, limon, üzüm, fındık, ceviz, kestane, badem, fıstık, dut, hünnap, incir ve hurmadan oluşan yirmi dört meyvenin bahar mevsiminde bir bahçede üstünlük mücadelesine giriştikleri ve bu mücadelenin sonunda hurmanın galip geldiği bir meyveler münazarasıdır.

Anahtar Kelimeler: Münazara, Edebî Münazara, Meyveler Münazarası, Fevâkihü'l-Kulûb, Ahmed Hayret-i Dağıstânî

A LITHOGRAPH ABOUT DISCUSSIONS ON THE FRUITS DATED TO 1875-76: THE FEVÂKİHÜ'L-KULÛB OF AHMED HAYRET-İ DAĞİSTÂNÎ

ABSTRACT

Literary debate, which can be defined as each of the opposite entities or concepts trying to prove its superiority over the other with some claims, examples and evidence, is a genre frequently seen in Sumerian, Akkadian, Egyptian, Aramaic, Syriac, Arab, Persian and Turkish literatures. Among the most original and remarkable examples of this genre, which has a very old history, in Turkish literature are the fruit debates in which fruits try to claim and prove their superiority over each other with the help of identification and intact arts. The lithograph Fevâkihü'l-Kulûb dated 1875-76, which is the subject of this article, is such a debate. Fevâkihü'l-Kulûb, which was written in the form of mef'ûlü mef'âilün fe'ülün and in masnavi verse, by Ahmed Hayret-i Dağıstani, one of the important representatives of the minstrel epic genre in the nineteenth century; 24 fruits consisting of plum, strawberry, cherry, cherry, peach, apricot, apple, pear, quince, pomegranate, citrus, orange, lemon, grape, hazelnut, walnut, chestnut, almond, pistachio, mulberry, jujube, fig and date. It is a fruit debate in which they engage in a struggle for supremacy in a garden in the spring and the date palm wins at the end of this struggle.

Keywords: Debate, Literary Debate, Fruits Debate, Fevâkihü'l-Kulûb, Ahmed Hayret-i Dağıstânî

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 23.12.2021; Yayına Kabul Tarihi: 01.02.2022

* Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İZMİR; ORCID: 0000-0003-2172-6954, E-posta: sukru.fatih.ulken@ege.edu.tr

Giriş

“Arapça *nazara* fiil kökünün işteşlik bildiren müfâ’ale kalıbına aktarılmasıyla elde edilmiş bir mastar olan münâzara” (Benli, 2019, s. 5), “terim olarak gerçeğin bilinmesine yönelik tartışmaların yöntem ve kurallarını araştırıp belirleyen ilmî disiplini ifade eder” (Yavuz, 2006, s. 576).

Tartışmacıların kendi düşüncelerini tezler hâlinde ileri sürdükleri ve bu görüşlerini getirdikleri örnekler ve delillerle ispatlama yoluna gittikleri münazaranın türleri; bilimsel münazara, siyasî münazara, felsefî münazara, dinî münazara ve edebî münazaradır (Gür, 2004, IV, s. 457). Bunların içinde en yaygın olanı “bir müellif tarafından gece ile gündüz, kılıç ile kalem gibi iki zıt veya farklı unsurun konuşturulması, kendi erdem ve üstünlüklerinin dile getirilmesi ve karşı tarafın delillerini çürüterek galip gelmesi şeklinde gerçekleşen” (Durmuş, 2006, s. 578) edebî münazaradır.

“Munazara, türlü mevzuları içine alan ve karşılıklı fikir ve temayüllerin çarpıştırılması için istifade edilen edebî bir şekildir. Bu yüzden bu tür eserlerde erkek-kadın, kız-gelin, evli-bekâr, oğlan-kız, gelin-kaynana, rind ve zahit, Arap-Acem, zengin-fakir, mağaralı-saraylı, gençlik-ihiyarlık, yeis-emel, akıl-aşk, kalem-gönül, yer-gök, karadeniz, su-hava, kış-yaz, gül-nergis, kahve-tütün, ok-yay, kalem-kılıç, kûy-çevgân, dil-ağız, yaz-kış, zülf-tarak, kedi-fare... gibi tezatları pek açık, yahut ta adları daima beraber geçecek kadar ikiz olan en az iki zıt varlık ya da kavramın çatışması söz konusudur” (Gökyay, 1940, s. 74). “Çoğunlukla iki kişi veya iki kavram arasındaki münazaralar yanında ikiden fazla unsurun birbirine karşı üstünlüklerini ortaya koymak üzere yaptıkları münazaralara da rastlanmaktadır” (Köksal, 2006, s. 580-581) ki “sebzelerin, meyvelerin, çiçeklerin, kokuların, yazı çeşitlerinin, kıymetli taşların, muhtelif sazların birbirlerine üstünlük davası ettikleri bu munazaralar, bu tarzın ne kadar zengin bir tenevvua sahip olduğunu gösterdiği gibi, dikkatimizi üzerlerine çekecek cazibeyi de haizdirler” (Gökyay, 1940, s. 74).

Biz de bu yazımızda edebî münazara türünün dikkatimizi çeken bir eserini, “Doğu Klasik Türk edebiyatının biçim, dil ve imla özellikleri ile yazılmış bir mesnevisi” (Abık, 2005, s. 5) olan 116 beyitlik *Meyve Ceng Kitabı*’ndan ve Fuzûlî’ye aidiyeti konusunda tartışmaların olduğu (Koç, 2006, s. 207-212) mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış 200 beyitlik *Sohbetü’l-Esmâ*’dan sonra Klasik Türk edebiyatının üçüncü meyveler münazarası olan *Fevâkihü’l-Kulûb*’u incelemeye çalışacağız.

1. Fevâkihü’l-Kulûb

H. 1292/M. 1875-76 tarihli taş baskı nüshanın birinci sayfasında yer alan “Yemişleriñ Birbirleriyle Mübahase Eylemeleri - Eser-i Ahmed Hayret-i Tağistânî” (*Fevâkihü’l-Kulûb*, 1292, s. 1) ibaresinden de anlaşılacağı üzere *Fevâkihü’l-Kulûb*, âşık tarzı destan türünün on dokuzuncu yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olan ve destanlarında genellikle Sultan Abdülaziz’in ölümünden sorumlu tuttuğu devlet adamlarını öldürmek için Mithat Paşa’nın konağını basan Çerkez Hasan’ın yaptıklarını işleyen (Emeksiz, 2009, s. 271) Ahmed Hayret-i Dağistânî tarafından kaleme alınmış olan bir eserdir. Yemişlerin bahar mevsiminde birbirleriyle mübahasesini konu alan bu eseri Ahmed Hayret-i Dağistânî’nin ne zaman yazdığı tam olarak belli değildir. Fakat hem taş baskı nüshanın üzerindeki M. 1875-76 tarihinden hareketle hem de kendisinin âşık tarzı destan türünün on dokuzuncu yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olması hasebiyle *Fevâkihü’l-Kulûb*’un on dokuzuncu yüzyılda kaleme alındığını söyleyebiliriz. Yirmi dört meyvenin bahar mevsiminde bir bahçede üstünlük mücadelesine giriştikleri ve bu mücadelenin sonunda hurmanın galip geldiği bu eser “Besmele” ile başlar ve besmelenin hemen ardından gelen “Hengâm-ı Bahârda Yemişleriñ Birbirleriyle Bahs İtmelerine Dâ’ir Maqâledir” ve “Ta’rif-i Bahârdan Bir İcmâl” (*Fevâkihü’l-Kulûb*, 1292, s. 2) şeklindeki iki başlıkla devam eder. Eser,

Gel sen dağı bul hayāt-ı sermed
Tut dāmen-i Hāzret-i Muḥammed
Var şer'-i şerīfin iltizām it
Kendini cihānda nīk-nām it
Ol şıdık u hūlūşile müsellem

Yok ise hūlūşıñ ebsem ebsem (242-244) (age. 1292, s. 24) beyitleriyle son bulur.

Aruzun *mef'ûlû mefâilün fe'ûlün* kalıbıyla ve *mesnevî* nazım şekliyle yazılmış 244 beyitlik bu eserde birbirleriyle mübahase eden meyveler şunlardır: Erik, çilek, kiraz, vişne(*âlûbâlû*), şeftali (*şeftâlû*), kayısı (*kaysî*), elma (*sîb*), armut (*emrûd*), ayva (*bih*), nar (*rummân*), narenc, turunç, portakal, limon (*lîmûn, leymûn*), üzüm (*engûr, ineb*), fındık, ceviz (*cevz, gird, girdegân*), kestane, badem, fıstık (*piste*), dut (*tût*), hünnap (*unnâb*), incir ve hurma.

2. Fevâkihü'l-Kulûb'un Olay Örgüsü

Yukarıda isimleri sayılan bütün bu meyveler eserde şöyle bir olay örgüsü içinde yer alır: Bir gün Allah'ın ezeli kudretiyle kışın ardından bahar mevsimi gelir. Müellif de bahar mevsiminde gül bahçesinde içki içmek için büyük bir şevkle yola çıkar. Bir müddet gittikten sonra her köşesi cennet bahçesini andıran safalı bir bağa ulaşır.

Bir gün ki bi-ḳudret-i ilāhî
Esdikde nesīm-i şubḡāhî
Baḡş eyledi müjdeler cihāna
Gösterdi bahārdan nişāne (1-2)

...

Bir gün bu bahār-ı dil-güşāda
Nüş itmege gülsitānda bāde
Biñ şevḳile 'azm-i gülşen itdim
Bir bāğ-ı feraḡ-fezāya gitdim
Gördim ki olup fezā-yı büstān
Her güşesi bir bihişt-i rıdvān (6-8)

Müellifin gittiği bu bağ öyle tuhaf bir bağdır ki bağda bulunan meyveler konuşmaktadırlar.

İzhār-ı cemāl idüp seherden
Aḡsām-ı şükûfeler şecerden
Uşküfe-i meyveler tebessüm
Ḳıldıkça iderdiler tekellüm (20-21)

Meyvelerin konuştuğu bu bağda seher vakti ansızın bir velvele kopar ve meyveler birbirleriyle mübahase etmeye başlarlar.

Bir gūlgule düşdi bāğa nā-gāh
Vaşfinda zebān u ḡāme kütāh

Bâg içre açıldı bâb-ı ebhās
Bir tarz-ı ‘acîb olundu ihdās
Baḥs itmege tırdı yemişler
Birbirine görenler dimişler (24-26)
Mübahasede ilk sözü erik alır. Erik,
Didi ki benim erikdir ismim
İsmimden ‘ayāndır işte cismim (28) diyerek başladığı ve
Açdıḳda benim dalım çiçekler
Dīdārımı cümle ḫalk bekler
Ben olmadım ‘ālem içre tenbel
Şehre gelürem ḳamudan evvel
Bâg içre yeşillenen benem ben
Dīdārım ‘azīz ü zātım aḫsen
Ben sebz-i ḳabā vü nīk-ḫüyem
Ḥoş ta‘am u ‘azīz ü ḫüb-rüyem (29-32) şeklinde kendini övdüğü konuşmasını
Ben seyyid-i bâg u büstānem
Tefrīḫ-i ḳulüb-ı düstānem (33) diyerek bitirir.
Eriğin bu sözlerini işiten çilek “makbûl-ı âlem” olduğunu bildirmek için söze girer.
Çilek işidüp erik kelāmın
Bildirmek için erige nāmın
Gül-çehre şanem gibi yüzine
Düzgün virerek gelüp özine
Mestāne biraz eyledi nāz
Nāzile kelāma ḳıldı āgāz (34-36)
Çilek,
Ruḫsārı kızardı şu‘lelendi
Eriğe didi ki hū efendi
Kendini ki böyle medḫ idersiñ
Noḳşānını söylesem n’idersiñ (37-38) şeklinde eriğe seslenerek başladığı
konuşmasının ilk bölümünde
Yemişler içinde sen ser-ā-pā
‘Ayb içresiñ işte söylem ha
Yok sende yemişleriñ revīşi
Seni yiyeniñ ḳamaşır dişi
Eline alup erik diyenler

Şafrā kıazanur seni yiyenler (39-41) diyerek eriğin zararlarından bahseder. Çilek, konuşmasının ikinci bölümünde

Seyr eyle beni adım çilekdir

Ruhsârıma hem-ķarîn çiçekdir (42) diyerek sözü kendisine getirir ve konuşmasını iki beyit içinde kendini överek bitirir.

Çok nermem ü nâzık ü laţifem

Yemişler içinde ben zârifem

Ŧab'ımda benim şerâret olmaz

Kim yerse beni ħarâret olmaz (43-44)

Bundan sonra sırasıyla kiraz, vişne, şeftali, kayısı, elma, armut, ayva, nar, narenciye grubu (narenc, turunc, portakal, limon), üzüm, fındık, ceviz, kestane, badem, fıstık, dut, hünnap ve incir kendilerinden önce konuşan meyveyi yeren ve kendilerini öven konuşmalar yaparlar.

Mübahasede son sözü hurma alır. Hurma ilk olarak kendinden önce konuşan incire yüklenir ve onun güzel bir meyve olmadığını hatta onun meyve bile olmadığını söyler.

Fi'l-ĥâl irişdi anda ħurmâ

Encîre didi ki bunda Ŧurma

Az kendini vaşf kııl ħayâ it

Çok söyleme haydi var yıkııl git

Evşâfını sen dimiş mi şandıñ

Kendini de bir yemiş mi şandıñ

Ne ħüsn ü cemâl var sende

Ne vecd ü ne ĥâl var sende (216-219)

Bundan sonra hurma,

Ĥurmâ kıonilup ezelde adım

Virmiş o Cenâb-ı Ĥaķ murâdım (220) diyerek sözü kendisine getirir ve kendini övmeye başlar.

Cibrîl-i Emîn getürdi toĥmım

Ol ĥazrete hem yetürdi toĥmım

Ben öyle şafâlı bir ĥıdâyam

Ki maĥrem-i bezm-i enbiyâyam

Peyĥamber-i âĥirü'z-zamân hem

Vaşfım buyurup Ŧutup mükerrem

Bâĥ-ı Fedek'e beni o server

Ĥars itdi cefâmı çekdi Ĥayder

Ben düst-ı peyember-i Ĥudâyam

Perverde-i dest-i Murtażâyam

Ben Ka'be'den almışam şafâyı

Seyr eyle şafâ-yı enbiyâyı (222-227)

Hurma, kendini övdüğü bu sözlerini yemesi hoş, lezzetli ve dört halifenin beğendiği bir meyve olduğunu söyleyerek tamamlar.

Hoş-eklem ü hûb u hoş-güvâram

Mağbûl u pesend-i çâr-yâram (228)

Hurma, konuşmasını tamamlar tamamlamaz bağın içinde yer alan bütün meyveler hurmanın söylediklerinin doğruluğunu kabul ve tasdik ederler ve "Efendimiz! Elhak bütün bu söyledikleriniz doğrudur!" derler.

Bâğ içre kamu yemişler ol dem

Hurmâ sözini tutup müsellem

Cümle didiler efendim el-ħağ

Bu cümle buyurdığıñ muşaddağ (229-230)

Akabinde yine hepsi birden "Söylediklerinle sen bizi utandırdın. Senin makamın bizden daha yüksektir. Bundan sonra bize düşen sana hürmet etmektir. Sana canımızı versek revadır. Yolunda canımız sana fedadır. Bundan böyle sen bizim şeyhimizsin! Şevketli padişahımızsin!" diyerek hurmanın üstünlüğünü kabul ederler.

Bir öyle yere dağâlet itdiñ

Kim bizleri sen hacâlet itdiñ

Bâlâ-ter olup seniñ mağâmıñ

Lâzım bize oldı ihtirâmıñ (231-232)

...

Cân virsek eger saña revâdır

Yolında bu cânımız fedâdır

Sen şeyh ü delil-i rāhımızsıñ

Şevketlüce pâdişāhımızsıñ (236-237)

Mübahase, meyvelerin, hurmanın üstünlüğünü kabul ettikleri bu sözleriyle son bulur.

3. Fevâkihü'l-Kulûb'da Kullanılan Konuşma Tekniği

"Çeşitli görüşleri temsil eden canlı-cansız varlık ve kavramların atışmalarına dayalı olan münazaralar teşhis ve intak temeline oturmuştur. Söz konusu varlıklar kendilerinin ya da temsil ettikleri fikrin olumlu yönlerini dile getirirken, karşı tarafın olumsuz yönlerini sıralayarak muhatabın düşüncesini zayıflatmaya gayret eder. Münazaralarda anlatım dolaylı olarak yapılabileceği gibi kahramanlar doğrudan da konuşturulabilir" (Aça vd. 2009, s. 371) ki *Fevâkihü'l Kulûb* bu tarzda kaleme alınmış bir münazaradır. Yani eserde münazaranın kahramanları olan meyveler temsilcileri vasıtasıyla değil doğrudan kendileri konuşurlar.

"Münazaralarda karşıt görüşten akla gelebilecek her türden varlık, kavram ve grup arasındaki fikir çatışmaları konuşmalar vasıtasıyla dile getirilir" (Aça vd. 2009, s. 371). Mattock'un (1991, s. 154) da belirttiği gibi bu konuşmalar çeşitli şekillerde olabilir ve uygulanan konuşma tekniği münazaradan münazaraya değişkenlik gösterir. Mattock'a

göre kullanılan teknikler bakımından edebî münazaralardaki konuşmalar şu şekillerde olabilir:

- 1) Münazırların, iddialarını ve görüşlerini münavebeli olarak dile getirdikleri diyalog şeklinde
- 2) Münazırlardan birinin önce diğerinin de ondan sonra konuşmasını yapıp bitirmesi yani monolog şeklinde
- 3) Münazırların her birinin sadece kendinden önceki münazırın konuşmasını hedef aldığı ardışık konuşmalar şeklinde

Fevâkihü'l-Kulûb'a baktığımızda yukarıdaki konuşma tekniklerinden üçüncüsünün yani münazarada yer alan münazırların her birisinin kendinden önceki münazırını ve konuşmasını hedef aldığı "ardışık konuşmalar" tekniğinin kullanıldığını görürüz. Bu teknikle konuşan veya konuşturulan meyvelerin konuşmaları iki bölümden oluşur. İlk bölüm bir önceki meyvenin tezyif edildiği, olumsuz taraflarının ve zararlarının sayılıp döküldüğü yergi bölümüdür. İkinci bölüm ise konuşan meyvenin kendini övdüğü, yararlarından bahsettiği övünme bölümüdür. Örnek olarak vişne, şeftali ve kayısının ardışık konuşmalarını verebiliriz:

Vişne Kiraza Gücenerek Sözüni Red ve Özünü Medh Eylemesidir

Vişne işidüp anıñ kelâmın
Hiddet ile bozdı ihtirâmın
Hırşile kızardı hem qarâr(d)ı
Kıran içre boğuldu cenge vardı
Didi kiraza söziñ yalandır
Hoş zâhir ü bâtınıñ yamandır
Pür-naqş u nigâr mârsıñ sen
İçi tolı zehre mârsıñ sen
Çün mi'deler içre sen tolırsıñ
Sıklet ile müfside kılırsıñ

YERĞİ

Âlûbaluyem ben ey müzevvir
Hâşiyetime kim ola münkir
Hem Türkcede vişne oldu nâmım
Nâfi'di tabî'at-ı kirâmım
Şafrâ-şikenem 'ulüvv-i himmet
Tab'ıma Hudâ virüp rezânet
Gâhî şurubem gehî reçel ben
Pür-nef'em ü halka bî-kesel ben
Hürmet ile kablara düzerler
Hem şerbet idüp beni süzerler
Maḥlûka çekirdegim devâdır
Hem zâhir ü bâtınım şafâdır
Böyle yaradup beni Hudâvend
Maḥlûk-ı Hudâ benimle ḥursend (57-68)

ÖVÜNME

Şeftâlû Cesâmetine Güvenüp Kendüyi Medh ve Vişneyi Tekdir İtmesidir

Şeftâlû anıñ sözin kırup güş
Kıbardı şulandı eyledi cüş
Bir velvele şaldı şahn-ı bâğa
Vişneye didi ki git uzağa
Çok eyleme bunca medh-i zâtın
Kışdırma bu 'arşa içre atın
Kıran başına şıçramış delisiñ

YERĞİ

Ḥekīmden ‘ilāc yimeliṣiñ
Dīvāne vü hem de ḥod-pesendsiñ
Bu bâğiñ içinde bir levendsiñ
Ben ŧeftaluyam ki çok necībem
A’yān u ekābire naŧībem
Maḳbūl-ı ḥavāŧam ü ‘avāmam
Maḳbū’am u ḥūb u nīk-nāmam
Çoklar başıma benim ḫolanur
Geldikde adım ağız ŧulanur
İḥāmile būse bende pinhān
‘Uŧŧāḳ o būseye virir cān
Ḥab’ımda da yoḳ benim ŧerāret
ŧīrīnem ü dāfi’-i ḫarāret (69-78)

ÖVÜNME

Ḳaysī Lezzetine Maḡrūr Olup Kendüyi Ta’rif ve ŧeftāluyı Çürütmesidir

Ḳaysīye bu sözler oldı ma’lūm
ŧeftāluya didi ağızını yum
Teŧnī’ iderek gelüp zebāne
ŧeftāluya didi yāne yāne
Ey boynı ḳalın ḫerīf-i ŧiŧmān
ŧerm eyle sözinden ol peŧīmān
Maḫlūḳı iden verem sen oldıñ
Ten-perver ü ‘aḳlı kem sen oldıñ
Sen añlamadıñ mı iŧbu naḳlı
Boynı ḳalınıñ az olur ‘aḳlı
Ayu gibi tüy ḫutup derini
Ḥaddini bilüp ḫanı yerini
Ḥālīḳ beni ḫalḳ idüp cihānda
Ḳaysīdir adım benim zamānda
Ta’rif ben itmezem özimi
Maḫlūḳ-ı cihān diyor sözimi
Ben ḳaysı efendiyem efendi
Kim ŧāh u gedā beni begendi (79-87)

YERĞİ

ÖVÜNME

4. Fevākihü’l-Kulūb’da Münazaranın Sonucu

Edebî “münazaralar üç temel bileŧenden meydana gelir: giriŧ, tartiŧma ve ḫüküm sahnesi” (Benli, 2019, s. 22). Bu bileŧenler içinde en önemlisi hiç ŧüphe yok ki ḫüküm sahnesidir. Çünkü tartiŧma bölümündeki düğümün nasıl çözüldüğü, münazaranın nasıl sona erdiğı bu sahnede ortaya çıkar. Bir baŧka deyiŧle münazarayı kaleme alan ŧairin veya yazarın münazaranın sonucuna olan etkisi bu bileŧende görölür.

Wagner’e (1993, s. 566) göre bir edebî münazaranın sonu ve sonucu, o münazarayı kaleme alan ŧairin veya yazarın takdirine bağlıdır. Bu takdir edebî münazaralarda ŧu ŧekillerde tezahür eder:

A) Münazırlardan Birinin Galip Gelmesi: Bu durum karŧımıza iki ŧekilde çıkabilir:

- Münazırlar veya münazırlardan biri münazarayı kaybettiğini kendi hür iradesiyle beyan veya ilan edebilir.
- Bir hakem münazarayı kimin kazandığına karar verip bu kararını ilan edebilir.

B) Münazaranın Eŧitlikle Sonuçlanması: Bu durum da edebî münazaralarda iki ŧekilde karŧımıza çıkabilir:

a) Münazaradaki taraflar yani münazırlar kendi aralarında bir mutabakata vararak birbirlerinin eşit ve denk olduklarını kabul ve tasdik edebilirler.

b) Bir hakem iki münazırın veya bütün münazırların eşit olduklarına karar verip bunu ilan edebilir.

C) Münazaranın Sulhla Sonuçlanması

“Münazaralarda karşı tarafı tezyif edip kendini yüceltme temeline dayanan tartışmalar” (Aça vd. 2009, s. 371) her zaman münazırlardan birinin galibiyetiyle veya eşitlikle sonuçlanmaz. “Münazaralar bir hâkim, bir hakem veya araya giren bir şahıs veya grup vasıtasıyla tatlıya bağlanarak” (Diriöz, 2016, s. 128) sulhla da sonuçlanabilir.

D) Münazaranın Bir Sonuca Bağlanmaması

Bir edebî münazara, münazırlar birbirlerine üstünlük sağlayamadan da sona erebilir. Bu durum “diyalektik metodun on ikinci yüzyıldan itibaren felsefe, ilahiyat ve kilise hukuku alanlarındaki hâkimiyeti ve etkisiyle edebiyatta ortaya çıkan iki münazara türünden sonuçsuz münazaralarda (inconclusive debate)” (Jakobs, 1985, s. 481) görülür.

Fevâkihü'l-Kulûb'da meyvelerin münazarası “Münazırlar veya münazırlardan biri münazarayı kaybettiğini kendi hür iradesiyle beyan veya ilan edebilir”e uyan bir şekilde sonuçlanmıştır. Şöyle ki münazarada son sözü alan hurma; adının ezelde hurma konduğunu ve muradının Cenab-ı Hak tarafından verildiğini, tohumunun Cebrail tarafından getirildiğini, Hz. Muhammed'in o tohumu Fedek Hurmalığı'na diktiğini ve Hz. Ali'nin onu büyüttüğünü, kendisinin peygamberler sofrasının mahremi olduğunu, dört halifenin kendisini beğendiğini anlatır. Hasılı ne kadar mukaddes bir meyve olduğundan bahseder.

Ḥurmâ konulup ezelde adım
Virmiş o Cenâb-ı Ḥaḳ murâdım
Çün Âdem'i halk eyledi Ḥaḳ
Ol zâta ḫalife söyledi Ḥaḳ
Cibrîl-i Emîn getürdi toḫmım
Ol ḫazrete hem yetürdi toḫmım
Ben öyle şafâlı bir gıdâyam
Ki maḫrem-i bezm-i enbiyâyam
Peygamber-i âḫirü'z-zamân hem
Vaşfım buyurup tütup mükerrem
Bâg-ı Fedek'e beni o server
Ġars itdi cefâmı çekdi Ḥayder
Ben düst-ı peyember-i Ḥudâyam
Perverde-i dest-i Murtażâyam
Ben Ka'be'den almışam şafâyı
Seyr eyle şafâ-yı enbiyâyı
Ḥoş-eklem ü ḫüb u ḫoş-güvâram
Maḳbül u pesend-i çâr-yâram (220-228)

Bağın içinde bulunan diğer bütün meyveler hurmanın ileri sürdüğü bu güçlü deliller karşısında utanırlar ve hepsi bir ağızdan “Senin makamın bizden daha yüksektir. Bundan böyle bize lazım olan sana hürmet etmektir. Eğer sana canımızı versek revadır. Yolunda canımız sana feda olsun. Sen bizim hem şeyhimiz hem de şevketli padişahımızsın” diyerek hurmanın bütün meyvelerin şahı olduğunu kabul ve tasdik ederler. Münazarayı kaybettiklerini kendi hür iradeleriyle beyan ve ilan ederler.

Bâğ içre kamu yemişler ol dem
Hurmâ sözini tıutup müselle
Cümle didiler efendim el-ħağ
Bu cümle buyurduğıñ muşaddağ
Bir öyle yere dağâlet itdiñ
Kim bizleri sen ħacâlet itdiñ
Bâlâ-ter olup seniñ mağâmıñ
Lâzım bize oldı ihtirâmıñ
Ağsen saña ey nigâr ħasente
Ağsente ağsente hezâr ħasente
Peyğamber-i âğirü’z-zamâne
Sen ħıdmet idüpsiñ ey yegâne
Bir öyle büzürgvâr olupsıñ
Kâğıdiyye-i çâr-yâr olupsıñ
Cân virsek eger saña revâdır
Yolında bu cânımız fedâdır
Sen şeyğ ü delîl-i râhımızsıñ
Şevketlüce pâdişâhımızsıñ (229-237)

5. Fevâkihü’l-Kulûb’un Sonu

Bazı edebî münazaraların sonunda müellifler kurgulayarak anlattıkları hikâyelerden bazı dersler çıkarılması gerektiğinden dem vururlar. Çıkarılması gereken bu dersler genellikle dinî, tasavvufî ve ahlakî derslerdir. *Fevâkihü’l-Kulûb* da bu tarz edebî münazaralardan biridir. Eserin sonunda Ahmed Heyret-i Dağistânî, “Şeyğ Sa’dî ħazretleriniñ Gülistân’da Buyurduğı Negüyend ez ser-i bâzîçe ħarfî / Kezân pendî negired şâhib-i hüş Beyt-i Şerîfiniñ Me’âl-i ‘Âlisince ‘Âğil ü Kâmil Olan Zâtlar Oyuncağdan Bile Birer ħişşe Almaları Lâzımeden Olmasıyla” (*Fevâkihü’l-Kulûb*, 1292, s. 23-24) diyerek akıl ve kâmil kimselerin bir oyuncakdan bile bir ibret ve hisse aldıklarını dolayısıyla kendisinin anlattığı meyveler münazarası kıssasından da bir hisse almak, başka bir deyişle ders çıkarmak gerektiğini söyler. Ona göre alınması gereken hisse, çıkarılması gereken ders şudur: Nasıl ki “hurma” Hz. Muhammed’e intisap ederek, onun yolunu seçerek bağ içinde meyvelerin şahı olduysa, iyi bir Müslüman da ebedî saadete ulaşmak için felsefeyi terk etmeli, Hz. Muhammed’in eteğini tutup, onun “şer’-i şerîf”ini iltizam etmelidir.

Gördiñ mi birâderân dîni
Âyîn-i resûl-i ħağ-güzîni
Hurmâ ki aña intisâb kıldı

Hep meyveleri mücâb kıldı
Bâğ içre şehinşeh oldu ol zât
Seyr eyle ne rütbe buldı ol zât
Ey müslim-i pâk-i şâf u şûfi
Terk eyle tarîk-i feylesüfi
Gel sen dağı bul hayât-ı sermed
Tut dâmen-i Hazret-i Muhammed
Var şer'-i şerîfin iltizâm it
Kendini cihânda nîk-nâm it (238-243)

Eser, meyvelerin münazarası kıssasından alınması gereken bu hisseyle son bulur.

6. Çeviri Yazılı Metin

[2]

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm
Hengâm-ı Bahârda Yemişleriñ Birbirleriyle Baḡs İtmelerine Dâ'ir Maḡâledir
Ta'rif-i Bahârdan Bir İcmâl

[3]

- 1 Bir gün ki bi-ḡudret-i ilâhî
Esdikde nesîm-i şubḡgâhî
- 2 Baḡş eyledi müjdeler cihâna
Gösterdi bahârdan nişâne
- 3 Taḡ oldu şakâyık ile rüşen
Bâğ oldu şüküfeden müzeyyen
- 4 Kesb itdi zamâne hüy-ı cennet
Şaçıldı zemîne büy-ı cennet
- 5 Güş-i şadef içre ebr-i nîsân
Deryâlara dökdi dürr-i ḡaltân
- 6 Bir gün bu bahâr-ı dil-güşâda
Nüş itmege ḡülsitânda bâde
- 7 Biñ şevḡkile 'azm-i ḡülşen itdim
Bir bâḡ-ı feraḡ-fezâya gitdim
- 8 Gördim ki olup fezâ-yı bûstân
Her ḡüşesi bir bihişt-i rıdvân
- 9 Güller ḡamu birbirine lâyıḡ
Açmış ḡül ü sünbül ü şakâyık
- 10 Nergis gözi olmışıdi maḡmür
ḡüyâ ki içerdî âb-ı engür
- 11 Taḡmış sere tuḡı şâh-ı sevsen
Söylerdi ki şad zebân benem ben
- 12 Maḡmil ḡüli her ḡaraf açılmış
Nîlüfer ü nesteren saçılmış
- 13 Geymiş ḡül ü sebze yâsemenler
Eḡnine ḡarîr pîrehenler
- 14 Nesrîne tevâzu' ile yerden
Benefşe kec eyler idi gerden
- 15 Reyḡân saçılup zemîne yek-ser
Eyler idi 'âlemi mu'aḡḡar
- 16 Göḡsine çekerdî lâle dâḡı

- [4]
- 17 Destinde ʔoli idi ayāđı
Bülbül gül-i surħa ‘aşık olmış
18 Gülşende ne ʔumʔurāk bulmış
Her dem ider idi nađmeler sâz
19 Lîkin gül iderdi bülbüle nâz
Şimdi gel işit şü dâstânı
20 Bu şive-i ʔarz-ı râstânı
İzhâr-ı cemâl idüp seħerden
Aksâm-ı şüküfeler şecerden
21 Uşkûfe-i meyveler te bessüm
Kıldıkça iderdiler tekellüm
22 İylerler idi ki ya’nî her yan
Temcîd-i cenâb-ı hayy u sübhân
23 Ol bâğda meyveler ser-â-ser
Güyâ-yı senâ-yı ħamd-i dâver
24 Bir gülğule düşdi bâğa nâ-gâħ
Vaşfında zebân u ħâme kütâħ
25 Bâğ içre açıldı bâb-ı ebħâs
Bir ʔarz-ı ‘acîb olundu ihdâs
26 Baħs itmege ʔurdu yemişler
Birbirine görenler dimişler
- Erik Sâ’ir Yemişlere Şânını Büyük Göstererek Kendini Medħ İtmesidir**
- [5]
- 27 Geldi erik anda vecd ü ħâle
Ol bâğda açdı bir mağâle
28 Didi ki benim erikdir ismim
İsmimden ‘ayândır işte cismim
29 Açdığda benim dalım çiçekler
Dîdârımı cümle ħalk bekler
30 Ben olmadım ‘âlem içre tenbel
Şehre gelürem ħamudan evvel
31 Bâğ içre yeşillenen benim ben
Dîdârım ‘azîz ü zâtım aħsen
32 Ben sebz-i ħabâ vü nîk-ħüyem
Ĥoş ʔa’am u ‘azîz ü ħüb-rüyem
33 Ben seyyid-i bâğ u büstânem
Tefrîħ-i ħulüb-ı düstânem
- Çilek Mađbül-i ‘Âlem Oldığını Bildirmek İçün Erige İ’tirâzen Cevâb Virişidir**
- 34 Çilek işidüp erik kelâmın
Bildirmek içün erige nâmın
35 Gül-çehre şanem gibi yüzine
Düzgün virerek gelüp özine
36 Mestâne biraz eyledi nâz
Nâzile kelâma kıldı âğâz
37 Ruħsârı kızardı şü’lelendi
Erige didi ki ħü efendi
38 Kendini ki böyle medħ idersiñ
Noħşânını söylesem n’idersiñ
39 Yemişler içinde sen ser-â-pâ
‘Ayb içresiñ işte söylem ħa
40 Yok sende yemişleriñ revîşi
Seni yiyeniñ ħamaşır dişi

- [6] 41 Eline alup erik diyenler
Şafrâ kazanur seni yiyenler
42 Seyr eyle beni adım çilekdir
Ruhsârıma hem-çarîn çiçekdir
43 Çok nermem ü nâzik ü laţifem
Yemişler içinde ben zarîfem
44 Tab'ımda benim şerâret olmaz
Kim yerse beni harâret olmaz

Kirazın İ'zâz u Nâzile Çilege Reddiyesidir

- 45 Kiraz işidüp çilek sözünü
Hısmile tutup aña yüzünü
46 Cüş itdi kemâl-i hayretinden
Ruhsârı kızardı gayretinden
47 Söyledi çilege git sen ey şüm
Zevzekligi terk it ağzını yum
48 Ey 'illet-i müzmine giriftâr
Tab'ında bürüdet 'illeti var
49 Bu sözleri sen dimiş mi oldıñ
Sen de 'acabâ yemiş mi oldıñ
50 Ezilme büzilme git yabâne
Var sende tabî'at-ı zenâne
51 Kim yer ise çok seni ey idbâr
İflîc olur ey levend-i bâzâr
52 Bak baña ne hûbem ü ne zibâ
Hoş-ţal'at u surh-rûy u ra'nâ
53 Maħbûbe-i 'âlemem işim nâz
Dirler baña bâğ içinde kiraz
54 Virmiş baña Hağ kabâ-yı gülnâr
Şîrîn ü laţifem ü hoş-etvâr
[7] 55 Benim iledir hemişe her bâr
Ârâyiş-i bâğ u zîb-i bâzâr
56 Ben başdan ayağa cilve nâzem
Sofra süsiyem ağa kirazem

Vişne Kiraza Gücenerek Sözüni Red ve Özünü Medh Eylemesidir

- 57 Vişne işidüp anıñ kelâmın
Hiddet ile bozdı ihtirâmın
58 Hırşile kızardı hem qarâr(d)ı
Çan içre boğuldu cenge vardı
59 Didi kiraza söziñ yalandır
Hoş zâhir ü bātınıñ yamandır
60 Pür-nağş u nigâr mârsiñ sen
İçi toli zehre mârsiñ sen
61 Çün mi'deler içre sen tölarsiñ
Sıklet ile müfside kılarıñ
62 Âlûbaluyem ben ey müzevvir
Hâşiyetime kim ola münkir
63 Hem Türkcede vişne oldı nâmım
Nâfi'di tabî'at-ı kirâmım
64 Şafrâ-şikenem 'ulüvv-i himmet
Tab'ıma Hudâ virüp rezânet
65 Gâhî şurûbem gehî reçel ben

- [8] 66 Pür-nef'em ü halka bî-kesel ben
Hürmet ile kıblara düzerler
Hem şerbet idüp beni süzerler
67 Maḥlûka çekirdegim devâdır
Hem zâhir ü bâtınım şafâdır
68 Böyle yaradup beni Hudâvend
Maḥlûk-ı Hudâ benimle hursend
- Şeftâlû Cesâmetine Güvenüp Kendüyi Medḥ ve Vişneyi Tekdir İtmesidir**
- 69 Şeftâlû anıñ sözün kılup güş
Kıbardı şulandı eyledi cüş
70 Bir velvele şaldı şaḥn-ı bâğa
Vişneye didi ki git uzâğa
71 Çok eyleme bunca medḥ-i zâtın
Kõşdırma bu 'arşa içre atın
72 Kân başına şıçramış delisiñ
Hekîmden 'ilâc yimelisiñ
73 Dîvâne vü hem de ḥod-pesendsiñ
Bu bâğıñ içinde bir levendsiñ
74 Ben şeftaluyam ki çok necîbem
A'yân u ekâbire naşîbem
75 Maḥbûl-ı ḥavâşam ü 'avâmam
Maḥbû'em ü ḥûb u nîk-nâmam
76 Çoklar başıma benim tolanur
Geldikde adım ağız şulanur
- [9] 77 İhâmile büse bende pinhân
'Uşşâk o büseye virir cân
78 Tab'ımda da yok benim şerâret
Şîrinem ü dâfi'-i harâret
- Kaysî Lezzetine Mağrûr Olup Kendüyi Ta'rif ve Şeftâlûyı Çürütmesidir**
- 79 Kaysîye bu sözler oldı ma'lûm
Şeftâlûya didi ağızını yum
80 Teşnî' iderek gelüp zebâne
Şeftâlûya didi yâne yâne
81 Ey boynı kalın herîf-i şîşmân
Şerm eyle sözünden ol peşîmân
82 Maḥlûkı iden verem sen oldıñ
Ten-perver ü 'aqlı kem sen oldıñ
83 Sen anlamadıñ mı işbu naḥli
Boynı kalınıñ az olur 'aqlı
84 Ayu gibi tüy tutup derini
Ḥaddini bilüp tanı yerini
85 Ḥalîk beni halk idüp cihânda
Kaysîdir adım benim zamânda
86 Ta'rif ben itmezem özimi
Maḥlûk-ı cihân diyor sözimi
87 Ben kaysî efendiyem efendi
Kim şâh u gedâ beni begendi
- [10] **Elma Dağı Güzelligini Beyân İderek Kaysîye 'İtâbile Cevâb Virmesi**
- 88 Bâ-ḥükm-i cenâb-ı rabbü'l-erbâb
Elma söze geldi anda bî-tâb
89 Didi ki yûri var ey utanmaz

- 90 Boş lāf (ü) güzāfdan uşanmaz
Çehreñ şararup mezelletivār
91 Tab'ında yāre kan 'illeti var
Her kim seni yerse karnı şişer
İshālile başka hāle düşer
92 Her gün seni ekl iden veremler
Şarf ider 'ilāca çok diremler
93 Ben sībem ü meyve-i cinānem
Hem-büy-ı 'izār-ı hūriyānem
94 Hem sīb ü hem elma nāmım olmuş
İsmim bu cihānda şöhre bulmuş
95 Ben bādi-i kuvvet-i meşāmam
Bimārlara şifā-yı tāmam
96 Kōklar beni gül-ruḥān-ı 'ālem
'İtrım benim oldu cān-ı 'ālem
97 Vakf eyledi Ḥaḳ beni vefāya
Ma'şūkıla 'āşıka hedāya
98 Surḥam gül ü mül esāsıyam ben
Gül-ruḥlarıñ āşināsıyam ben
- [11] **Armūd Kendi Ḥaşşasını İsbāt İçün Elmayı Tekzīb İdişi**
- 99 Elma sözini işitdi emrūd
Boynunu uzatdı oldu mevcūd
100 Elmaya didi yalandı söziñ
Yalanı didiñ kızardı yüziñ
101 Hep sözleriniñ yalan esāsı
Yok kırmızı yüzliniñ ḥayāsı
102 Bu nükte-i kavlı-i evliyādır
Kim kırmızı yüzli bī-ḥayādır
103 Emrūd benim konılmış adım
Bilmez yemeyen cihānda dadım
104 Emrūdām 'amūd-ı fark-ı düşmen
Ser-māye-i sūd-ı ḥāṭırem ben
105 Maḳbūlem ü ābdār u şīrīn
Maṭbu'em ü ḥoş-güvār u şīrīn
106 Her encümen içre ben 'azīzem
Ġāyet de laṭifem ü temizem
107 Allah beni bā-şafā yaratmış
Bimārlara şifā yaratmış
- Ayva Efendiniñ Daḥı Emrūda Cevābı**
- 108 Ayva didi çok da çalma sāziñ
Ördek gibi az uzat boğaziñ
[12] 109 Ey boynı uzun levend-i küstāḥ
Yok sen gibi meyvelerde neffāḥ
110 'Ālemde benim adımdır ayva
Bih Fārisice güzelce ma'nā
111 Bih ya'ni eyü pesend ü maḳbūl
Mānende-i şāhid-i Sitanbūl
112 Ben meyve-i şehri-i İşfihānam
Her ḥaste vü zāra mihrībānam
113 Öksürmeleriñ devāsı toḥmım
Dıyḳ-ı şadriñ şifāsı toḥmım

Nâr Hâzretleri Ayvaya Emr ü Tekdîrile Kendüsini Medh Eyledigi

- [13]
- 114 Nâr oldu bu remzden ciger-ğün
Hiddetlenüp oldu hem diger-ğün
115 Ayvaya didi söziñ işitdim
Çok söyleme git ki cāna yetdim
116 Bağ kendine bir gözet nihāliñ
Bir laħza viķāye eyle daliñ
117 Rengin şararup gidüp hevāsıñ
Sen hastelere naşıl şifāsıñ
118 Çok söyleme sākit ol sezerler
Çok söyleyeniñ başım ezerler
119 Ey şūfi-i bī-şafā nemed-püş
Tezvîr ü riyā az eyle hāmüş
120 Seyr eyle baña ki nâr dirler
Gül-çehre vü gül-'izâr dirler
121 Ārāyış-i bāğ u büstānem
Faħrım bu ki meyve-i cinānem
122 Ben nārım u dürc-i la'l-i rummān
Mānende-i ma'den-i Bedaħşān
123 Tezvîr degil benim sülüküm
Ben lāyık-ı tuħfe-i mülüküm
124 Ben pāk-zamîr ü hoş-siriştem
Şandūka-i dāne-i bihiştem

Nārenc ve Turunc ve Portakal İle Lîmūnuñ Nāra Cevābı

- [14]
- 125 Nārenc ü turunc u portakala
Ġayret gelüp açdılar maķāle
126 Leymū(n) dağı anlara ulaşdı
Bāğ içre görüldi hadden aşdı
127 Dört kişi birikdi bir araya
Virdiler o dem şadā şadāya
128 Nara didiler tefāħur itme
Ser-ħadden özge yana gitme
129 Bī-ħürmet olursıñ urma çok lāf
Uzatma sözi bir eyle inşāf
130 Bağ bize ki tırfa-reng-i bāğız
Gül-ruħlarıñ elinde hoş-dimāğız
131 Her laħza olur hemîşe her bār
Tezyîn bizim ile şehr ü bāzār
132 Biz pādişeh-i mürekkebâtız
Mānende-i çeşme-i hayātız
133 Bizler kamu hāşş u 'āma lāyık
Hem şerbet ü hem ta'āma lāyık
134 Bizimle ider 'aceb şafālar
Ġānımlar efendiler ağālar
135 Biz herkese bādî-i şafāyız
Maħlūķ-ı Ġudā'ya hem devāyız
136 Biz öyle cānız ki cān içinde
El el gezeriz cihān içinde

Üzüm Beg Hâzretleriniñ Nārenc ve Turunc ve Portakal ile Lîmūna Cevāb-ı

Lāubāliyānesi ve Kendi Zātını Ta'rîf İtmesi

- 137 Engür-ı besān-ı 'ıkd-ı Pervîn

- [15]
- 138 Şalkım şalkım bi-'izz ü temkîn
Ol demde 'ale's-sebîli'l-îcâz
Nuţka gelüben yetürdi âvâz
- 139 Anlara didi nedir bu şöhet
İzhâr-ı şerefle şân u şöhet
Ey leymün u portakal-ı mağrûr
Nârenc ü turunc u zâr u rencûr
- 141 Ey zerd ü za'îf ü nâ-tüvânlar
Âvâre-i şeh'r ü hânümânlar
- 142 Baĥs eylemege mecâliñiz yok
Tavranmaĥa vecd ü hâliñiz yok
- 143 Tevbe idiñiz bu mâ-cerâdan
Bu lâf (ü) güzâf u bu haţâdan
- 144 Baĥıñ baña kim adım üzimdir
Ser-mâye-i ĥurremî sözimdir
- 145 Hem Fârisice dimişler engûr
Dîdârım ider cihânı mesrûr
- 146 Bintü'l-'ineb adlı bir kızım var
Kim cümle cihân aña ĥarîdâr
- 147 Dirler aña hem de şâf-ı şahbâ
İdrâk-i fezâ-yı rûĥ-efzâ
- 148 Meşhûr-ı cihân olur babam tâk
'Aşkımla benim tolanur eflâk
- 149 Cûşa gelürem misâl-i Ceyĥûn
Benden toĥulur şerâb-ı gülgûn
- 150 'Aşkıñ reviş-i esâsıdır ol
Pîrân-ı zamân 'aşâsıdır ol
- 151 Her kim içe andan üç piyâle
Şalmaz ĥam-ı 'âlemi ĥayâle
- 152 'Âlemde o yâdigâr-ı Cem'dir
Sultân-ı zamân zî-ĥâtemdir
- 153 Pür-zûr u kavî ĥerîf-i pür-fen
Sührâb-küş ü Tehemten-efgen
- 154 Peyveste anı bi-'izz ü temkîn
Bezmine ĥabûl ider selâţin
- 155 Ĥâşiyetimiz ĥisâba şıĥmaz
Yazılsa da biñ kitâba şıĥmaz
- [16] **Fındık Küçükligile Ber-â-Ber Büyük Büyük Laĥırdılar ile Üzüme Cevâb Virüp
Maĥcûb İtmesi**
- 156 Açdı o zemân bi-emr-i Ĥâlîĥ
Engûra zebân-ı ta'nı fındık
- 157 Yuf yuf saña didi hey utanmaz
A'mâl-i ĥabîĥden uşanmaz
- 158 Süflî vü bed-aşl u bed-gühersiñ
Evşâf-ı veledle müfteĥirsiñ
- 159 Başdan ayâĥa ĥaţâdır ol kız
Şeksiz veledü'z-zinâdır ol kız
- 160 Ol fitneleri uyandırandır
Ol 'âlemi oda yandırandır
- 161 Andan açılır bu bâb-ı ĥavĥâ
Her müfsideyi ider o ber-pâ

- 162 Evvel ki şafâ virir dimâğa
Âhırde tutup şalur ayağa
- 163 Ey re's-i haṭâ ru'ûs-ı fitne
Senden olunur cülûs-ı fitne
- 164 Ey perde-i çeşm ü gûş-ı insân
Yağmâger-i 'aql u hûş-ı insân
- 165 V'ey âfet-i hânümân-ı îmân
Ser-mâye-i kârgâh-ı şeytân
- 166 Nefrîn saña olsun ol kıza hem
Her laḫza vü sâ'at dem-â-dem
- [17] 167 Fındık baña dir 'umûm-ı 'âlem
Pür-mağz u 'azîzem ü mükerrerem
- 168 Var mühmelimiñ 'aceb nükâtı
Kim işidene virir ḫayâtı
- Cevz Fındıkcığı Melâmet İderek Kendü Şân ve Şöhretini Bildirmesi**
- 169 Yuvarlanarak cevz o sâ'at
Ortaya gelüp de kıldı cür'et
- 170 Fındıka didi ki ey bacaksız
Ġâyet görürüm sözini ḫaksız
- 171 Deryâlar içinde kaṭresiñ sen
Bilmem ki saña ne söyleyem ben
- 172 'Âlemde benim adım 'ayândır
Gird ü cevz ile girdegândır
- 173 Seyr eyle cesâmet-i dıraḫtem
Ben şâhem ü ol dıraḫt-ı taḫtem
- 174 Bu tañtana ile işte ḫâlim
Hem sâyelidir benim nihâlim
- Kestâne Cevziñ Ögünmesine Ḥiddetlenerek Ta'ne ile Cevâb Virmesi**
- [18] 175 Kestâne cevz sözün işitdi
Açıldı yumıldı gayret itdi
- 176 Ḳuzı gibi seslenüp didi şuş
Ey yumrı yumurcaḫ ibn-i deyyûs
- 177 Sen söyleme herze kim adıñ yok
Yemişleriñ içinde hîç dadıñ yok
- 178 Kestâne begem efendiyem ben
Ḥânımlarımiñ pesendiyem ben
- 179 Ḳuzı gibi baḫ baña semizem
Her encümen içre ben 'azîzem
- 180 Zâhirde egerçi ben ḫarayam
Bâtında sefid ü dil-rubâyam
- Bâdem Ağacı Ḳoca Kestânedeki Câmî Şıḫılarak Sözlerini Cerḫ ile Zâtını Vaşf Eylemesi**
- 181 Kestâneye na'ra urdı bâdem
Söyledi özüñden urma çok dem
- 182 Var git bu ṭarafdan ey siyeh-rû
V'ey zâtı ḡalîz (ü) tünd ü bed-ḫû
- 183 Ḳuzısın u mühmelindi muzı
Ey ḫuzı nedir bu şekl-i yuzı
- 184 Baḫ baña ki bâdem oldı nâmım
Şekker ile birdir iḫtirâmım
- 185 Mâdâm ser-i şecerdeyem ben
Perverde-i sebz-i perdeyem ben

- [19] 186 Benefşe alur benim surâğım
Perverde olur anıñla yâğım
- 187 Ol vaqt oluram 'azîz-i devrân
Heftâd u hezâr derde dermân
- Fıstık Efendi Hazretleri Bâdemiñ Güvenişinden Kendini Ta'rifle Gülerek Cevâb
Virmesi**
- 188 Bâdeme hücûm kıldı fıstık
Tekdîri lüzûm kıldı fıstık
- 189 Şakq-ı şefe itdi nîm-ğande
Bâdeme didi uzatma sen de
- 190 Emr itdi yûri sen itme şöhbet
Ey burnı uzun 'acîb hey'et
- 191 N'olmuş saña çehresi tutıksıñ
Kim böyle 'abûs u bed-kılıksıñ
- 192 Nâzil olunup ezelde gûyâ
Şanıñda 'abûs (u) kamtarîrâ
- 193 Fârsîce benim adımdı piste
Hem Türkcede fıstıkım huçeste
- 194 Kızlar beni her zamân severler
Gül-çehre vü gül-ruhân severler
- 195 Eglence hanımlara benem ben
Anlara tebessümümdür ahsen
- 196 Bir darb-ı meseldi dilde dirler
Fıstık gibidir meselde dirler
- 197 Dir isem açıkca bu misâli
Başka olur işiden hayâli
- [20] 198 Her bezmde hânedir siyâkım
Kızlar dudağındadır dudağım
- Tûtüñ Fıstık Efendiye Melâmet İtmesi**
- 199 Tût geldi o demde söyledi râz
K'ey püste nedir bu çaldığıñ sâz
- 200 'Arsızlık ile gülersiñ efsûs
Yok zerrece sende 'âr u nâmûs
- 201 Diñle ki benim adımdurur tût
Yok ben gibi tatlı rûha bir kût
- 'Unnâb Tût Kehyâyı Tutup Yâbâna Atup Fağr İtmesidir**
- 202 Olduğda suhan bu gûne itnâb
Nâzile gelüp irişdi 'unnâb
- 203 Didi tût efendi dilin tut
Unut didiğñ kelâmı unut
- 204 'Unnâbem ü menba'-ı şifâyem
Ben cümleye bâdî-i şafâyem
- 205 Egnimde benim libâs-ı gülgün
Böyle yaradup Hudâ-yı bî-çün
- 206 'Aţţâr dükkânıdır yatağım
Çekmeceler oldı hem otâğım
- 207 Hem-dem benim iledir kızıl gül
Kâkûle vü dârçîn (ü) karanfil
- [21] **Encîr Çûkadârıñ 'Unnâba Cevâbı**
- 208 Encîr işitdi anı tûrdı
'Unnâba bu gûne ta'ne urdı

- 209 Didi yüri var sebiline git
Ağrıma başımı sen süküt it
210 Kim yerse seni kanı hemân-dem
Çor bedeninde hem olur kem
211 Tab'ın zarar oldu çünkü kana
Sen lâzım olursın ihtikâna
212 Sen işte qarınlara girensin
İshâle şalup 'amel virensin
213 Benim adıma dimişler encir
Ben gibi hünerliden kim incir
214 Her kim baña düşse ihtiyacı
Zerre kadar incinmez mizacı
215 Yokdur revişimde hile mile
Yerler beni hem çekirdekile

Hzret-i Şeyh Hurmâ Encir Üzerine ve Bütün Yemişlere Hitâben Kendiniñ Büyük Bir Zât Oldığını Beyân İdüp ve Kavî Deliller ile Söziñi Taşdik İtdirüp Mübâhaseyi Dağı Tamâm Eylemesi

- [22] 216 Fi'l-hâl irişdi anda hurmâ
Encire didi ki bunda turma
217 Az kendini vaşf kıl hayâ it
Çok söyleme haydi var yıkıl git
218 Evşafını sen dimiş mi şandıñ
Kendini de bir yemiş mi şandıñ
219 Ne hüsn ü cemâl var sende
Ne vecd ü ne hâl var sende
220 Hurmâ konilup ezelde adım
Virmiş o Cenâb-ı Haq murâdım
221 Çün Âdem'i halk eyledi Haq
Ol zâta halife söyledi Haq
222 Cibril-i Emîn getürdi tohmım
Ol hazrete hem yetürdi tohmım
223 Ben öyle şafalı bir gıdâyam
Ki mahrem-i bezm-i enbiyâyam
224 Peygamber-i ahirü'z-zamân hem
Vaşfım buyurup tutup mükerrem
225 Bağ-ı Fedek'e beni o server
Çars itdi cefâmı çekdi Hayder
226 Ben düst-ı peyember-i Hudâyam
Perverde-i dest-i Murtażâyam
227 Ben Ka'be'den almışam şafâyı
Seyr eyle şafâ-yı enbiyâyı
228 Hoş-eklem ü hüb u hoş-güvâram
Maqbül u pesend-i çâr-yâram
[23] 229 Bağ içre kamu yemişler ol dem
Hurmâ söziñi tutup müselleme
230 Cümle didiler efendim el-haq
Bu cümle buyurdığıñ muşaddaq
231 Bir öyle yere dahâlet itdiñ
Kim bizleri sen hacâlet itdiñ
232 Bâlâ-ter olup seniñ maqâmıñ
Lâzım bize oldu ihtirâmıñ

- 233 Ahsen saña ey nigâr hasente
Ahsente ahsente hezâr hasente
234 Peygamber-i âhirü'z-zamâne
Sen hıdmet idüpsiñ ey yegâne
235 Bir öyle büzürgvâr olupsıñ
Kâğıdiyye-i çâr-yâr olupsıñ
236 Cân virsek eger saña revâdır
Yolında bu cânımız fedâdır
237 Sen şeyh ü delil-i râhımızsıñ
Şevketlüce pâdişâhımızsıñ

**Şeyh Sa'dî Hazretlerinin Gülistân'da Buyurduğu Negüyend ez ser-i bâzîçe harfî /
Kezân pendî negired şâhib-i hüş Beyt-i Şerîfiniñ Me'âl-i 'Âlisince 'Âkil ü Kâmil Olan
[24] Zâtlar Oyuncağdan Bile Birer Hişşe Almaları Lâzımeden Olmasıyla ve
Buracığda Dağı Derci Münâsib Görüldüğinden Tenbih Misillü Hıttâb-ı 'Umümiyyeye
Dâ'ir Bir Mağâle-i Müfide-i Muhtaşaradır**

- 238 Gördiñ mi birâderân dîni
Âyîn-i resül-i Haq-güzîni
239 Hürmâ ki aña intisâb kıldı
Hep meyveleri mücâb kıldı
240 Bâğ içre şehinşeh oldı ol zât
Seyr eyle ne rütbe buldı ol zât
241 Ey müslim-i pâk-i şâf u şüfî
Terk eyle tarîk-i feylesüfî
242 Gel sen dağı bul hayât-ı sermed
Tut dâmen-i Hazret-i Muhammed
243 Var şer'-i şerîfin iltizâm it
Kendini cihânda nîk-nâm it
244 Ol şıdğ u hülüşile müsellemler
Yok ise hülüşüñ ebsem ebsem
Temmet

Sonuç

Âşık tarzı destan türünün on dokuzuncu yüzyıldaki önemli temsilcilerinden Ahmed Hayret-i Dağıstânî tarafından mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmış ve sonunda iyi bir Müslümanın ebedî saadete ulaşması için felsefeyi terk edip Hz. Muhammed'in "şer'-i şerîf"ini iltizam etmesi gerektiğine dair dinî bir hisse de ihtiva eden Fevâkihü'l-Kulûb; erik, çilek, kiraz, vişne, şeftali, kayısı, elma, armut, ayva, nar, narenc, turunç, portakal, limon, üzüm, fındık, ceviz, kestane, badem, fıstık, dut, hünnap, incir ve hurmadan oluşan yirmi dört meyvenin bahar mevsiminde bir bahçede üstünlük mücadelesine girişmelerini ve bu mücadelenin sonunda hurmanın güçlü delillerle diğer meyveleri ikna edip galip gelmesini konu alan 244 beyitlik bir meyveler münazarasıdır.

KAYNAKÇA

- ABİK, A. D. (2005). *Meyveler Münazarası -Doğu Türkçesi-*. Ankara: Seçkin Yayınları.
AÇA, M. vd. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
Ahmed Hayret-i Dağıstânî. *Fevâkihü'l-Kulûb*. H. 1292. Taş Baskı.
BENLİ, Ş. (2019). *Klasik Türk Edebiyatında Münazara*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

- DİRİÖZ, M. (2016). "Türk Edebiyatında Münazara". *Klasik Türk Edebiyatı Yazıları: Nisyana Düşen Gölge*. (ed. Ahmet Kartal-Gözde Özcanar). İstanbul: Doğu Kütüphanesi: 125-129.
- DURMUŞ, İ. (2006). "Münâzara (Arap Edebiyatı)". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul. 31: 577-579.
- EMEKSİZ, A. (2009). "İstanbul Folkloru". *Karaların ve Denizlerin Sultanı İstanbul II*. (ed. Filiz Özdem). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 255-284.
- GÖKYAY, O. Ş. (1940). "Türk Edebiyatında Münazara". *Yücel: Aylık Sanat ve Fikir Mecmuası*. XII/68: 74-78.
- GÜR, A. (2004). "Münazara". *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. Ankara. IV: 457.
- JACOBS, N. (1985). "The Typology of Debate and The Interpretation of Wynnere and Wastoure". *Review of English Studies*. XXXVI: 481-500.
- KOÇ, A. (2006). "Meyvelerin Sohbeti". *Meyve Kitabı*. (ed. Emine Gürsoy Naskali-Dilek Herkmen). İstanbul: Kitabevi Yayınları: 207-223.
- KÖKSAL, M. F. (2006). "Münâzara (Türk Edebiyatı)". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul. 31: 580-581.
- MATTOCK, J. N. (1991). "The Arabic Tradition: Origin and Developments". *Dispute Poems and Dialogues in the Ancient and Mediaeval Near East*. (ed. G. J. Reinink-H. L. J. Vanstiphout). Leuven: Peeters Press: 153-163.
- WAGNER, E. (1993). "Munazara". *EI (New Edition)*. Leiden-New York. VII: 565-568.
- YAVUZ, Y. Ş. (2006). "Münâzara". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul. 31: 576-577.